

Николай Хайтов (снимка: upiconbg.com)

В памет на Николай Хайтов

На 24 юни, Българският културен институт, съвместно с чешкия Национален филмов архив, отбеляза в Прага 100-годишнината от рождението на бележития български писател, сценарист и общественик Николай Хайтов. Събитието се състоя в салона на филмотечното кино „Понрепо“, където бе прожектирана кратката документална импресия „Родопски халища“ и филмът-новела „Изпит“ от 1971 г., екранизиран по едноименния разказ на Хайтов от сборника му „Диви разкази“, преведен на 28 езика.

Преди да продължа с информация за това как премина тази вълнуваща вечер, ще си позволя малко лирическо отстъпление. Докато обмислях как да структурирам материала, в главата ми нахлуха спомени от студентските ми години в Пловдив. Най-голямата аудитория на Филологическия факултет бе пълна до краен предел – очаквахме пристигането на Николай Хайтов и бяхме готови да защитим любимия си млад преподавател, днес вече, проф. Клео Протохристова, във връзка с нападки от страна на писателя, появили се в пресата, че нашият университет е гнездо на структурализма. Луди младежки глави, които, за съжаление, не се държаха с необходимото уважение към известния писател... На 15 септември 2019 се навършват 100 години от рождението на Николай Хайтов – личност противоречива, не само заради изследванията му за гроба на Левски, но и поради други причини, които не са предмет на този материал. Хайтов ще остане в паметта на хората с трайните следи, които оставя в родната литература и кино. Няма друг наши писател, чиито произведения да са толкова екранизирани – при това, с небивал кинематографичен успех. Най-награждаваният, естествено, си остава „Козият рог“, признат за шедевър на родната кинокласика, прожектиран в 62 страни по света. През 1972 г. „Козият рог“ е един от осемте филма, включени в надпрева-

рата за „Оскар“, а през 1993 г. е посочен за най-добрия български филм за всички времена. Героите от Хайтовите разкази „Сватба“ и „Мъжки времена“ пък оживяват във филма „Мъжки времена“ (1977 г.) с участието на Мариана Димитрова и Григор Вачков. Едва ли някой от моето поколение и от по-възрастните, могат да забравят сериала „Капитан Петко войвода“ в основата, на който стои романът на Хайтов. Няма как да пропуснем „Дърво без корен“, „Краят на песента“, „Орисию“, „Куришум за рая“, „Ламията“, „Горският дух“, както и първия български сериал „Семейство Калинкови“. Не по-малък е приносът на Хайтов в драматургията и публицистиката. Автор е на над 10 пиеси, на над 800 статии и рецензии, на много очерци, публикувани в различни вестници и списания.

Също като героя си, Филип Трифонов успява да изплува с качата

Само майсторът познава здравината на своя труд

Но, да се върнем отново в Прага – в началото на киноечерта, с която Българският културен институт, българската и чешката културна обществено отбелязаха значимата годишнина, киноведът д-р Томаш Хала сподели, че Николай Хайтов е познат в Чехия най-вече с филмовата адап-

тация на разказа „Козият рог“, но сборникът „Диви разкази“ от 1967 г. му носи най-голяма популярност и за кратко претърпява няколко издания, както в България, така и в чужбина. Д-р Хала говори дълго и задълбочено за Хайтов, като разказа за живота и творчеството на големия ни писател. Той отдели специално внимание на бита, обичаите и порядките на хората в Родопа планина, която Хайтов толкова много обича и която е обект на вдъхновение в творчеството му.

Д-р Хала подчерта, че освен разказа „Изпит“, сред творбите, придобили най-широка популярност, са „Мъжки времена“, „Сватба“, „Засушан свят“ и „Дервишово семе“, които

диция и разказа, че във всяка къща се предават, боядисват, а сетне се изпират в бистрите планински потоци шарените черги, с които родопчани украсяват къщите си и които греят в разноцветни тоналности.

Филмът „Изпит“ връща зрителите в началото на ХХ век. Младият бъчвар Лию е признат от гилдията за майстор, но никой не вярва истински в качествата му. След дълго чакане получава поръчка от Карата да изработи за него бъчва. Лию прави кацата с дървени обръчи, вместо метални, и това става повод за сериозни нападки и присмех от страна на цялото село. Лию е решен да докаже здравината на бъчвата, като я хвърли в буйната

река, но преди това сключва облог: ако кацата издържи, ходжата трябва да обръсне брадата си. Бъчвата преминава успешно изпитанието и ходжата е принуден да се обръсне и да признае майсторството на Лию. Филмът е носител на Награда на критиката от Фестивала за български игрални филми „Златна роза“ във Варна (1971) и Награда на журито от Международния кинофестивал в Локарно, Швейцария (1972).

В лентата участват актьорите: Вълчо Камарашев, Никола Тодев, Стефан

Мавродиев, а в главната роля дебютира младият актьор Филип Трифонов. Той бе и специален гост на прожекцията в Прага. През 2017 г. сп. „Роден глас“ публикува интервю на колегата Николай Балчев с обичания актьор по повод 70-ата му годишнина. Позволявам си да припомним само малка част:

„– **Николай Балчев:** *Филипе, аз съм от това поколение българи, което е израснало с твоите филми. Сякаш и сега те виждам в новелата по Хайтов „Изпит“, във филма „Като песен“, да не говорим за „Момчето си отива“. Просто за мен ти си една легенда! Казвали ли са ти го и други хора?*

– **Филип Трифонов:** *Ако някой днес иска да покаже филми на децата и внуците си с мое участие, това би прозвучало като „фантастично“ и граничило с понятието „легенда“... Аз бих го дал като пример за добре свършена работа. Но говорим ли за персоналната пенсия, присъждана на хора с принос към българската култура, ми се иска тя да няма нищо общо с фантастиката, а да присъства като реалност“.*

От краткия откъс ясно личи болката на актьора от липсата на адекватно отношение на държавата към хора като него.

За това пък, на филмовата вечер в Прага, г-н Трифонов сподели пред публиката кое му е помогнало да постигне толкова успехи в професията си, като направи паралел със себе си и героя му от филма: „В новелата, както майстор Лию трябваше да защити занаята си не само „на книга“, така и мен, като изпълнител на главната роля, доста ме поизмъчиха по време на снимки, но успех като него да изплувам с кацата. И след като филмът бе отличен у нас и в Локарно, Швейцария, и петимата дебютанти не можехме в следствие да се оплачем от липса на поръчки. И както майстор Лию за себе си казва накрая: „Майстори 120, ама никой не е яздил каца и не е бръснал ходжа“, така мога да кажа за себе си: Майстори много, ама никой не е яздил каца и никой като студент не е сниман в четири главни роли в киното. За което трябва на Николай Хайтов да благодаря!“

След прожекцията на филмите многобройната публика имаше възможност да се запознае лично с актьора Филип Трифонов и да разговаря с него в неформална обстановка. Вечерта завърши с пожелания за бъдещи срещи със съвременното и класическото българско кино. ♦

Филип Трифонов в кино „Понрепо“, гр. Прага

Отляво надясно: Итка Троянова, Филип Трифонов, д-р Томаш Хала

също са филмирани.

За да ни въведе в атмосферата на мистичната Родопа планина със своите колоритни образи, киноечерта продължи с прожекцията на късометражния филм-импресия „Родопски халища“. Д-р Томаш Хала обърна внимание на тази изконна родопска тра-